

Nr 63.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1944 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 31 i första kammaren av herr *Karlsson, Gustaf, m. fl.* och nr 73 i andra kammaren av herr *Andersson i Tungelsta m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar i stadsplanelagen och expropriationslagen, att möjligheterna ökas för kommun att inlösa mark, som kommunen i ändamål att befrämja kommunens sunda och normala utveckling önskar utnyttja eller tillhandahålla för bostadsbebyggelse eller industriändamål.

Till stöd för detta yrkande anföres i motionerna bl. a. följande:

Även om kommunerna i större omfattning än tidigare sökt ombesörja markanskaffning för bostadsändamål och därvid sökt hålla tomtpriserna inom rimliga gränser, förekomma dock fall, då markbehovet icke lämpligen kunnat tillgodoses på grund av bristande tillgång till tvångsförfarande. I dylika fall är det ofta markägaren, som utan godtagbara skäl motsätter sig att mot rimlig ersättning avyttra marken. I andra fall har visserligen mark erhållits, men den har icke alltid varit den lämpligaste, som kunnat stå till buds, om kommunen haft rätt till expropriation. Frånvaron av möjligheten till dylikt tvångsförfarande läser ock i vissa fall ha medfört, att för jord, som utan olägenhet för markägaren kunnat avstås, denne betingat sig ett pris, som icke stått i rimligt förhållande till markens vanliga värde. Dylika förhållanden medföra givetvis allvarliga svårigheter för bostadsanskaffningen på berörda orter.

Liknande svårigheter för kommunerna med avseende å markanskaffning ha förekommit jämväl, när fråga varit om anskaffande av mark för industriändamål. Det finns nämligen kommuner, som till följd av markägarnas inom kommunen inställning icke varit i stånd att tillhandahålla mark åt industriföretag, som man velat knyta till kommunen.

I sistnämnda avseende må följande belysande exempel anföras. En av landskommunerna i Bohusläns stenhuggeridistrikt består av en ö, som i sin helhet äges av ett aktiebolag. Detta, som har sitt säte i en västkuststad och följaktligen betalar skatt för sin inkomst till denna stad, har under en lång följd av år drivit stenindustri å ön, tidvis av mycket betydande omfattning, men på senare tid i viss mindre utsträckning. Kommunens ledande män ha flera gånger sökt intressera olika företagare att börja ny verksamhet å ön, men alla försök därtill ha misslyckats, emedan jordägaren — bolaget — icke velat upplåta erforderlig mark. Ja, när en person för något år sedan ville

anordna ett primitivt fiskrökeri i ett stenröse, medgav markägaren detta först sedan personen i fråga avgivit skriftlig förbindelse att vid fiskrökeriet icke använda manlig arbetskraft över 18 år. Detta visar ju i huru hög grad markägaren var angelägen om att icke få konkurrens om arbetskraften på ön. Att kommuens ledande män, vilka i regel äro arbetare hos nämnda bolag, fiskare eller skeppare, flertalet i små ekonomiska omständigheter, med bekymmer se en sådan utvecklingshämmande inställning hos kommunens ende markägare säger sig självt.

Särskilt beaktande torde också böra ägnas sådana fall, där en stad eller ett stadsliknande samhälle önskar sanera en äldre stadsdel med välbelägna men dåligt underhållna byggnader. Dessa ge, särskilt i tider med stor bostadsbrist, en mycket god avkastning och äro oftast högt belånade, varför de hållas i högt pris i avvaktan på att något så pass stort affärs- eller industriintresse uppenbarar sig, att praktiskt taget vilket pris som helst betalas för tomtmarken. Skulle det dessutom visa sig, att kommunen har intresse för förvärv av dylika fastigheter, stiga prisen på desamma mångdubbelt, högre ju angelägnare kommunen synes vara om förvärvet. Detta gör att staden tvingas breda ut sig i utkanterna, där gällande planer avse villabebyggelse, och mången gång kanske staden finner sig föranlåten inmänga områden med höghusbebyggelse mitt i villabebyggelsen, vilket gör samhällsbilden allt annat än vacker. Staden kommer också att antaga för en småstad ovanliga proportioner, där gator och ledningar bli långa och dyrbara i såväl anläggning som underhåll. För samhället medför detta kostnader, som eljest kunnat undvikas. Den centrala staden får till stor del också ett mindre tilltalande utseende, om nybebyggelsen sker efter mindre systematiska grunder, som medföra att moderna höghus och förnämliga affärsfastigheter resa sig över bredvidliggande halvt förfallna gamla bostadshus, vars ägare endast vänta på en försäljning i sinom tid, där överbetalning icke spelar någon större roll för köparen. Här är alltså fråga om en befintlig bebyggelse, som en gång tillfredsställt skäliga anspråk men numera icke fyller de ökade krav på bostadshygien och ändamålsenlighet, som utvecklingen fört med sig, medan samtidigt måhända en ändamålsenlig bebyggelse av angränsande tomtmark gör nybebyggelse jämväl av nyssnämnda mark så gott som nödvändig. Man skulle kunna säga, att ägaren av ifrågakomna tomtmark underlåtit att hålla den i det skick, samhällets utveckling krävt, alltså utsatt den för ett slags vanhävd, och att samtidigt från samhällets synpunkt ett starkt behov inträtt av ändring i detta förhållande.

Motionärerna ifrågasätta, om man icke skulle komma till rätta med berörda förhållande genom att utsträcka den rätt kommun har enligt 25 § stadsplanelagen att genom expropriation för bebyggelse förvärva obebyggd mark inom byggnadskvarter till att avse jämväl rätt för kommun att på enahanda sätt förvärva icke ändamålsenligt bebyggd mark jämte åbyggnader inom byggnadskvarter, där det föreligger ett uppenbart behov att marken med byggnader förvärfvas för ändamålsenligt bebyggande.

Härefter fortsätta motionärerna:

Emellertid kan en ändring i stadsplanelagen endast råda bot på här påtalade förhållanden inom planlagda delar av städer, köpingar och municipal-samhällen.

I övrigt torde man få lita till den allmänna expropriationslagstiftningen. I detta sammanhang är det av intresse, att det förslag av år 1910, som utgör grunden för gällande expropriationslag, avstod från varje närmare begräns-

ning av expropriationsändamålen och gick ut på att fast egendom skulle få tagas i anspråk genom expropriation, så snart Konungen så prövade nödigt för allmänt gagn. Emellertid har i expropriationslagen i 1 § intagits en vägledande uppräkningslista av de fall, då expropriation får medges. Det vill synas som om möjligheterna till expropriation borde ökas genom sådan ändring av ifrågavarande paragraf, att expropriation kunde medgivas, när kommun önskar utnyttja eller tillhandahålla mark för bostadsbebyggelse eller för industriändamål.

Vad angår ersättning för expropriation skall denna enligt gällande rätt bestämmas i penningar och utgå efter fulla värdet av den egendom, som exproprierats. Ersättningen skall alltså vara just så stor, att markägarens förmögenhet efter expropriationen är densamma, som den skulle ha varit, om någon expropriation icke ägt rum. Merendels torde detta fulla värde motsvaras av den köpeskilling, som kan antagas ha överenskommit vid en frivillig försäljning. Men skulle i här förevarande fall ersättning medgivas efter storleken av en dylik köpeskilling, lär i många fall markägaren komma att i verkligheten göra en oskäligen vinst. Ofta skulle markägarens obenägenhet att själv ställa mark till förfogande för det av samhället önskade ändamålet, vilken obenägenhet till slut orsakat expropriationen, visa sig ha varit betingad av en önskan att för försäljning avbida en inträffad markvärdestegring. Visserligen får vid bestämmande av ersättning hänsyn icke tagas till värdeförändring, som uppstår till följd av expropriationsrättens beviljande eller på grund av expropriationsändamålets avsedda genomförande, men det torde vara erforderligt att i spekulationshindrande syfte tillse, att i ersättningsbeloppet icke inberäknas någon del av den värdestegring, som kan komma att uppstå efter det markägaren blivit underkunnig om att i det särskilda fallet förutsättningar för expropriation uppstått. Överhuvud taget torde icke värdestegring, som direkt föranletts av utav kommunen vidtagna åtgärder, böra få inverka på ersättningens storlek. Ersättningen bör vara skälig, och man torde vid densammans bestämmande ofta ha en viss ledning i det senast fastställda taxeringsvärdet å fastigheten. Det torde alltså i detta sammanhang böra övervägas, huruvida icke till förebyggande av oskäliga vinster av här berörd art och av en eljest opåkallad stegring av tomtpriserna det för ifrågavarande fall borde i lagen införas ett förtydligande stadgande rörande sättet för bestämmande av exproprierad fastighets fulla värde eller ock en särskild regel för ersättningens beräkning.

Beträffande de skäl, som i övrigt anförts till stöd för det i motionerna gjorda yrkandet, får utskottet hänvisa till motionerna.

I 1 § *lagen den 12 maj 1917 om expropriation* stadgas, att fastighet, som tillhör annan än kronan, må, om Konungen prövar det nödigt, genom expropriation tagas i anspråk för vissa i paragrafen angivna ändamål. Bland dessa ändamål nämnes, i fjärde punkten ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose, samt i sjätte punkten ändamål, som är jämförligt med något av de under föregående punkter i paragrafen angivna och äger väsentlig betydelse för det allmänna. Enligt sjunde punkten medgives expropriation för att inom bebyggt område vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden. I 99—101 §§ lämnas vissa särskilda bestämmelser om expro-

priation för sist angivna ändamål. Enligt dessa bestämmelser tillkommer denna expropriationsrätt förutom kronan endast kommun eller municipal-samhälle, inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen. Expropriationen må allenast avse område, som är bebyggt med boningshus, tillhöriga annan än markens ägare. Vid uppskattning av det till boningshus hörande område må hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som husägaren eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt. Har mark exproprierats för nu ifrågavarande ändamål, är nye ägaren pliktig att till varje husägare, som det begär, försälja eller upplåta det till hans hus hörande område med den jämkning, som kan erfordras för genomförande av stadsplan och tomtindelning.

Stadsplanelagen den 29 maj 1931 innehåller ävenledes bestämmelser om expropriation. Stad äger sålunda lösa till sig i stadsplan eller stomplan ingående mark, som är avsedd till gata eller annan allmän plats, när staden det äskar. Annan i sådan plan ingående mark till den del den ej är avsedd för enskilt bebyggande må staden lösa, där ej markens användande för avsett ändamål ändock kan anses säkerställt (21 §). Lagen innehåller vidare bestämmelser om stads rätt till vägmark (22 och 23 §§). Av särskilt intresse ur nu ifrågavarande synpunkter äro stadgandena om rätt till s. k. zonexpropriation, d. v. s. expropriation av markområden intill en viss anläggning men ej erforderliga för anläggningens utförande (24 §). Om förefintlig bebyggelse i väsentlig mån avviker från stadsplanen och stadsplanens ändamålsenliga genomförande ej utan stadens ingripande kan äga rum eller inom skälig tid förväntas, må Konungen medgiva staden rätt att lösa jämväl mark, som ingår i byggnadskvarter, i den mån marken erfordras för åstadkommande av nödig reglering. Kan det avsedda syftet vinnas genom att staden allenast löser å marken uppförd byggnad för nedrivning, må Konungen lämna tillstånd härtill (24 § första stycket). I 1931 års stadsplanelag hava därjämte för första gången i svensk lagstiftning upptagits bestämmelser om s. k. ekonomisk zonexpropriation, d. v. s. zonexpropriation med huvudsakligen finansiellt ändamål (24 § andra stycket). Bestämmelserna innebära, att om kostnaden för regleringens genomförande antages skola väsentligen överstiga det bidrag till gatukostnad, som staden äger uttaga av tomtägare, och det är uppenbart, att regleringen medför väsentligt ökat värde för kringliggande kvartersmark, så må Konungen medgiva staden rätt att tillika lösa sådan mark, ändå att den icke erfordras för regleringens genomförande. Vill ägaren hellre än att marken löses till staden utgiva särskilt bidrag till kostnaden, är han därtill berättigad. I sådant fall bestämmer Konungen ett i förhållande till kostnaden och värdestegringen skäligt belopp, som det åligger markägaren att i den ordning Konungen föreskriver erlägga, vid äventyr att staden eljest må lösa marken.

Vidare stadgas i 25 § stadsplanelagen, att Konungen må medgiva en stad

rätt att lösa mark, som ingår i byggnadskvarter, om marken icke kan på skäliga villkor förvärfvas för bebyggande och detta förhållande är till avsevärt hinder för stadens utveckling.

I stadsplanelagens 56 och följande paragrafer lämnas vissa bestämmelser, enligt vilka vad i lagen är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning även för vissa stadsliknande samhällen på landet.

Beträffande grunderna för expropriationsersättningens bestämmande stadgas i *expropriationslagen*, att för fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskillning motsvarande fastighetens fulla värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada fullt ersättas. Är den exproprierande på grund av åtagande eller av annan anledning pliktig vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande av skada eller intrång, skall expropriationsersättningen i regel därefter jämkas. Expropriationsersättningen skall bestämmas i penningar, att utgå på en gång (7 §). Vid bestämmande av löseskillningen för fastighet, som exproprieras, må hänsyn icke tagas till sådan förändring i värdet därå, som uppstår allenast till följd av expropriationsrättens beviljande eller det avsedda ändamålets genomförande (8 §). Exproprieras en del av en fastighet och föranleder expropriationen eller den exproprierade delens användande skada eller intrång å den återstående delen men i annat hänseende jämväl nytta för densamma, skall ersättning för sådant men gäldas endast i den mån det överstiger nyttan (9 §). Har, efter det fråga om expropriation blivit väckt, kostnad nedlagts å fastigheten i uppenbar avsikt att höja expropriationsersättningen, må genom sådan kostnad åstadkommen förökning av fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättningens bestämmande (10 §). Vad i 7—10 §§ stadgas om fastighet skall äga motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation (11 §). I avseende å inlösen av mark enligt *stadsplanelagen* skola jämlikt dess 29 § de allmänna bestämmelserna i lagen om expropriation i tillämpliga delar lända till efterrättelse, dock med iakttagande av vad i vissa särskilda hänseenden stadgas i *stadsplanelagen*.

Vid 1938 års riksdag hemställde herr Senander m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion, nr 282, »att riksdagen i skrivelse till regeringen begär utredning och förslag om förändrad expropriationslagstiftning, som omöjliggör nuvarande uppskörtning av det allmänna och säkrar städernas rätt att exproprieras bostadsområden, samt om en sådan effektiv fastighetsvärdestegringskatt, som berövar den privata spekulativen varje möjlighet att tillgodogöra sig en värdestegring, till vilken de själva inte bidragit utan som väsentligen är en följd av samhällliga åtgärder; samt att statens och kommunernas markförsäljning så begränsas, att tomter för bostadsändamål och liknande ej försäljas utan upplåtas mot tomträtt, så att framtida markvärdestegring kommer det allmänna till godo och möjligheterna till framtida stadsplaneförändringar ej som nu hindras.»

Andra lagutskottet, som behandlade motionen, yttrade i sitt däröver afgivna utlåtande, nr 41, att de i motionen berörda spörsmålen på senare tid gjorts till föremål för utredningar. Utskottet erinrade bl. a. om att bostads-sociala utredningen vore sysselsatt med spörsmålet om saneringen av det undermåliga bostadsbeståndet i stadssamhällena i samband med sociala och ekonomiska samt stadsplane- och byggnadstekniska frågor. Det funnes anledning antaga, att utredningen därvid komme att taga under övervägande, huruvida en utvidgning av expropriationsmöjligheterna kunde bliva erforderlig för vinnande av ifrågavarande ändamål. Enligt utskottets mening borde resultatet av dessa utredningar och överväganden avvaktas, innan riksdagen toge ställning till de därav berörda spörsmålen. Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation mot utskottets utlåtande anfördes av herrar Hage, Olovson och Hermansson, vilka yrkade, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande i vad mån tillgången på byggnadstomter för bostadsändamål bättre skulle kunna säkerställas och fortsatt oskäligen stegring av tomtpriserna i städer och andra tätbebyggda samhällen skulle kunna förhindras antingen genom ändring av expropriationslagen eller på annat sätt samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren under det att andra kammaren biföll reservationen. Frågan hade sålunda förfallit.

Den i nyssnämnda utskottsutlåtande omförmälda *bostadssociala utredningen* har enligt riksdagsberättelsen för innevarande år till återstående arbetsuppgifter spörsmålet om saneringen av det undermåliga bostadsbeståndet i stadssamhällena i dess samband med sociala och ekonomiska samt stadsplane- och byggnadstekniska frågor, samt den därmed sammanhängande frågan om åtgärder för åstadkommande av en planmässig bostadspolitik på längre sikt, syftande till ett »fredsberedskapsprogram» på detta område.

1936 års egnahemsutredning avgav den 20 oktober 1938 betänkande med förslag rörande den statliga egnahemsverksamheten (SOU 1938: 34). I ett kapitel, som behandlade frågor rörande jordförmedling och jordanskaffning, anfördes bl. a. följande (s. 218):

De omständigheter, som äro förenade med jordförmedling och jordanskaffning för bostadsändamål, medföra, att frågan härom bör bedömas ur i viss mån andra synpunkter än de som avse jordbruksegnahem.

Bostadsbildningen genom egnahemsverksamheten kan sägas fortgå på två skilda linjer. I ena fallet går den ut på att bereda lantbefolkningen goda bostäder, spridda över den rena landsbygden; i andra fallet hänför den sig till samlad bebyggelse i samhällen och kring städerna.

På landsbygden synas för den enskilde några svårigheter icke möta att finna och förvärva lämpliga byggnadstomter till skäligt pris. Egnahemsbildaren kan där vanligen få sitt önskemål tillgodosett genom hänvändelse direkt

till jordägaren och utan medverkan av vederbörande egnahemsorgan i annan mån än att dess rådgivning kan vara behövlig.

Vid den tätare bebyggelsen i samhällsbildningar däremot kan understundom inträffa, att jordägareförhållandena äro monopolistiska och utnyttjas för uppställande av dyra tomtpriser och andra hinder mot sund egnahemsbildning. Att söka motverka denna jordspekulation genom att engagera egnahemsorganen för jordanskaffning torde dock vara ett alltför vanskligt företag. Genom att städer och andra samhällen i allt större utsträckning i förtid inköpt större områden att exploateras för tomtändamål, har det på sina håll blivit möjligt att reglera ortens tomtpriser. Enligt utredningsmännens mening bör det vara en kommunal angelägenhet att söka ordna tomtanskaffningen för tätbebyggelse. Förutom att de kommunala myndigheterna stundom tagit sig an denna jordförsörjning, har denna ock i vissa fall kunnat tillgodose genom särskilda föreningar och bolag, bildade för inköp av lämpliga områden och dessas exploatering till bostadsegnahem åt medlemmar eller andra.

Vidare beröres i betänkandet (s. 227) en av egnahemsstyrelsen år 1936 verkställd undersökning om prissättning å tomtmark, vars resultat av styrelsen återgivits i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 september 1936. Då det för en sund utveckling av den statliga egnahemsverksamheten måste anses såsom synnerligen angeläget och nödvändigt, att tomtpriserna hölles inom skäliga gränser, och då den verkställda utredningen otvivelaktigt gäve vid handen, att särskilt å vissa platser tomtpriserna måste betecknas såsom anmärkningsvärta höga, hemställde egnahemsstyrelsen, att frågan om eventuella åtgärder i prisreglerande syfte för förhindrande av att säljare av tomtmark till bostadsegnahem betingade sig högre tomtpriser, än som kunde anses såsom skäliga, skulle överlämnas till egnahemsutredningen för närmare utredning och övervägande. Sedan denna fråga enligt egnahemsstyrelsens hemställan hänskjutits till egnahemsutredningen, anförde utredningen i betänkandet (s. 228):

På den rena landsbygden torde beträffande markpriser för bostadslägenheter, enligt vad utredningsmännen kunnat finna, icke ha påvisats sådana förhållanden som kunna påkalla ett ingripande från det allmännas sida i prisreglerande syfte. Vad angår samma förhållanden invid och inom städer och samhällen, där egnahemslån kan komma i fråga, synas ej heller tillräckliga skäl ha framkommit för ett dylikt ingripande. Även om anledning härtill kan synas föreligga i vissa enstaka fall, så torde spørsmålet ha en sådan vittomfattande innebörd inom bostadspolitiken att den näppeligen kan behandlas i detta sammanhang. Förekommade missförhållanden på området torde det närmast tillkomma de kommunala myndigheterna att söka avhjälpa. Erinras må om den möjlighet till expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden, som redan föreligger. Vad särskilt angår egnahemslägenheter vilja utredningsmännen ånyo understryka, att egnahemsorganen böra å ena sidan tillse att sådana tomtinköp icke understödjas genom egnahemslån, där jordsäljaren uppenbarligen utverkat sig oskäliga priser, och å den andra söka påverka vederbörande säljare till nödiga jämkningar i gjorda avtal. Såsom utredningsmännen tidigare anført torde det i regel icke vara lämpligt för länsorganen inom egnahemsverksamheten att för jordanskaffning engagera sig i rena tomtstyckningsaffärer. Här kunna däremot, enligt vad erfarenheten även visar, kommuner, egnahemsföreningar och egnahemsbolag verksamt ingripa för att inom visst område eller i anslutning till visst industriellt företag tillhandahålla tomtmark mot skäliga villkor, varvid i förekommande fall stöd av statliga förlagslån bör kunna erhållas.

Vid avlämnandet av egnahemsutredningens betänkande avgav en av utredningsmännen, herr J. A. Andersson i Tungelsta, ett särskilt yttrande (s. 493), vari han anförde:

Utredningsmännen ha icke ansett tillräckliga skäl föreligga att bereda möjlighet till tvångsavstående av mark för den egnahems- och arbetaresmåbruksverksamhet, som avser att bilda hela fastigheter till jordbruksändamål samt tomtmark till bostadsändamål. Denna inskränkning i rätten till tvångsförfarande vid anskaffning av jord för egnahemsändamål anser jag icke påkallad. I regel torde jord för nybildning av egnahem kunna erhållas på frivillighetens väg. Men fall kunna förekomma, då behovet av jord icke kan tillgodoses utan tillgång till ett tvångsförfarande. Om det ur det allmännas synpunkt är önskvärt, att mark tages i anspråk för egnahemsändamål, och jordägaren utan verkliga skäl motsätter sig att mot rimlig ersättning avyttra densamma, bör jordförmedlingsorganet ha rätt att påkalla tvångsförfarande även i de fall, då det avses att bilda en ny jordbruks- eller bostadsfastighet. Även då det gäller att förse ofullständiga jordbruk med tillskotts jord, kunna fall inträffa, då jordområden böra tagas i anspråk, vilka delvis lämpa sig för bildande av självständiga fastigheter. Att behov av tvångsförfarande i vissa fall förekommit, då det gällt att skaffa lämplig jord till rimligt pris för bildande av arbetaresmåbruk, torde ej kunna bestridas. Även om jordanskaffningen till arbetaresmåbruk hittills kunnat ske utan större svårigheter, är därmed icke sagt, att den mark som erhållits alltid varit den lämpligaste som kunnat stå till buds, därest de kommuner som förmedlat lånen haft möjlighet att påkalla expropriation. Detta torde även gälla jordpriset. Frånvaron av möjlighet till tvångsförfarande lär i vissa fall ha medfört, att för jord, som utan olägenhet för stamhemmanet eller bolaget kunnat avstås, jordägaren belingat sig ett pris, som icke stått i rimligt förhållande till markens verkliga värde. Beträffande mark för bostadslägenheter ha ju utredningsmännen förutsatt, att kommunerna i större utsträckning än vad som hittills skett skola åtaga sig att ombesörja markanskaffning och förmedling av egnahemslån för bostadsegnahem och därvid söka hålla tomtpriserna inom rimliga gränser. Att därvid kunna uppstå fall, då tvångsförfarande är påkallat, torde vara uppenbart.

Inom egnahemsutredningen har jag därför hemställt, att i utredningsmännens förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation jämväl måtte införas rätt till expropriation av mark för bildande av egnahemsfastighet.

Stadsplaneutredningen 1942, som tillkallats enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 november 1941, har till uppgift att verkställa utredning av frågan om regionplanelagstiftning och en översyn av gällande lagstiftning för byggnadsverksamheten jämte vad därmed äger samband.

Utskottet.

Under senare tid har alltmer den uppfattningen gjort sig gällande, att främjandet av en ändamålsenlig bostadsbebyggelse är att anse såsom en betydelsefull kommunal angelägenhet, särskilt då fråga är om tätbebyggda samhällen. Den kommunala verksamheten på förevarande område har i stor utsträckning bedrivits på så sätt, att kommunerna själva inköpt mark och sedan utnyttjat eller tillhandahållit marken för bostadsändamål. Att bostadsanskaffningen sålunda äger rum under medverkan från kommunernas sida torde i många fall vara nödvändigt eller åtminstone synnerligen önskvärt.

Motionärerna göra nu gällande, att denna kommunernas verksamhet ofta hindrats genom att markägare utan godtagbara skäl motsatt sig att mot rimlig ersättning avyttra för bostadsbebyggelse lämplig mark. Detta påstående vinner stöd i de remissyttranden, som av Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund avgivits över motionerna.

Enligt gällande expropriations- och stadsplanelagstiftning finnas vissa möjligheter för kommun att mot markägares vilja inlösa mark för att använda densamma för bostadsbebyggelse. Inom stadsplanelagda områden äro dessa möjligheter förhållandevis vidsträckta, under det att de torde vara mera begränsade beträffande mark inom övriga delar av städer och stadsliknande samhällen ävensom beträffande den egentliga landsbygden.

Om det ur det allmännas synpunkt är önskvärt, att mark tages i anspråk för bostadsändamål, men markägaren utan giltig anledning underlåter att nyttja marken för dylikt ändamål eller motsätter sig att avyttra marken mot rimlig ersättning, tala enligt utskottets mening starka skäl för att kommunerna böra ha rätt att påkalla tvångsförfarande gentemot markägaren. Utskottet vill därför förordade en närmare utredning, huruvida kommunerna härvidlag böra tillerkännas ökade befogenheter.

Såsom landskommunernas förbund anfört i sitt remissyttrande synes det mera tveksamt, om vidgade möjligheter böra tillerkännas kommun att inlösa mark jämväl för industriändamål. Även denna fråga synes dock böra prövas i samband med den av utskottet förordade utredningen.

I motionerna har även ifrågasatts, huruvida icke vid expropriation för de i motionerna omförmälda ändamålen jämkning borde ske av regeln, att expropriationsersättning skall utgå efter fastighetens fulla värde. Utskottet är emellertid icke berett att förordade någon utredning angående ändring av denna för all expropriation gällande regel. Den med nu berörda spörsmål sammanhängande frågan, om och i vad mån det allmänna må kunna få del i oförtjänt markvärdestegring, torde komma att i annat sammanhang prövas av statsmakterna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning, huruvida ökade möjligheter böra tillerkännas kommuner att mot ägares vilja inlösa mark för bostadsbebyggelse och industriändamål, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 15 juni 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder*, *Wistrand*, *Löfvander*, *Roos*, *Sten*, *Söderkvist** och *Hagman**; samt

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, fröken *Andersson*, herr *Hermansson**, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården, *Lundgren** och *Jansson* i Hällefors.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av fröken *Hesselgren*, herrar *Wistrand*, *Roos*, *Hagman*, fröken *Andersson* och herr *Johnsson* i Kastanjegården, vilka inom utskottet yrkat, att motionerna måtte avstyrkas; samt

2) av herrar *Söderkvist*, *Hermansson*, fru *Johansson* och herr *Larsson* i Östersund, vilka ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:
 Under senare — — — lika med utskottet — — — synnerligen önskvärt.
 Motionärerna göra — — — lika med utskottet — — — över motionerna.
 Enligt gällande — — — lika med utskottet — — — egentliga landsbygden.

Om det — — — lika med utskottet — — — ökade befogenheter.

Såsom landskommunernas — — — lika med utskottet — — — förordade utredningen.

Vid denna utredning torde det icke kunna undgås, att jämväl den i motionerna berörda frågan om expropriationsersättningarnas storlek tages i övervägande.

Utskottet vill såsom en självklar sak uttala, att vid prövningen, huruvida lagändringar av den art ovan antytts böra komma till stånd, vederbörlig hänsyn måste tagas till skäligen anspråk från markägarnas sida.

På grund — — — lika med utskottet — — — må föranleda.

Bilaga A.

KUNGL.
BYGGNADSSTYRELSEN.

Till riksdagens andra lagutskott.

Den 11 februari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att senast den 15 mars 1944 avgiva och till riksdagens andra lagutskott inkomma med av utskottet begärt yttrande över två vid 1944 års riksdag väckta likalydande motioner, nr 31 i första och nr 73 i andra kammaren, om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål.

Med anledning härav får byggnadsstyrelsen anföra följande.

Motionärerna hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar i stadsplanelagen och expropriationslagen, att möjligheterna ökas för kommun att inlösa mark, som kommunen i ändamål att befrämja kommunens sunda och normala utveckling önskar utnyttja eller tillhandahålla för bostadsbebyggelse eller industriändamål. I motionerna ifrågasättes dels utsträckande av den rätt kommun har enligt 25 § stadsplanelagen att genom expropriation för bebyggelse förvärva obebyggd mark inom byggnadskvarter till att avse jämväl rätt för kommun att på enahanda sätt förvärva icke ändamålsenligt bebyggd mark jämte åbyggnader inom byggnadskvarter, där ett uppenbart behov föreligger att marken med byggnader förvärfvas för ändamålsenligt bebyggande, dels ock sådan ändring av 1 § expropriationslagen, att expropriation även medgives, när kommun önskar utnyttja eller tillhandahålla mark för bostadsbebyggelse eller för industriändamål. Därjämte anse motionärerna, att det i detta sammanhang bör övervägas, huruvida icke till förebyggande av oskäligen vinster för markägarna vid bestämmandet av expropriationsersättningen samt en eljest opåkallad stegring av tomtpriserna för ifrågavarande fall borde i lagen införas förtydligande stadgande rörande sättet för bestämmandet av exproprierad fastighets fulla värde eller ock en särskild regel för ersättningens beräkning.

Ehuru de möjligheter stadsplanelagen erbjuder städer och stadsliknande samhällen att av Konungen utverka rätt att för främjande av stadens utveckling tvångsvis lösa i byggnadskvarter ingående mark funnits alltsedan tillkomsten av 1907 års stadsplanelag, hava såvitt styrelsen har sig bekant dessa möjligheter utnyttjats i endast något enstaka fall. Skulle behov av den av motionärerna föreslagna, utvidgade expropriationsrätten anses föreligga, torde detta därför närmast gälla icke stadsplanelagda områden.

Da behov uppkommit av sådan bebyggelse, som motionärerna åsyfta, torde emellertid i de flesta fall tidpunkten vara inne för anskaffande av för markens användning lämplig planläggning, där sådan icke finnes. Blir marken stadsplanelagd, är såsom förut framhållits expropriationsrätt säkrad i 25 § stadsplanelagen. Emellertid regleras en stor del av begynnande samhällsbebyggelse av det mera enkla byggnadsplaneinstitutet. Byggnadsplanerna hava nämligen på senare tid tillkommit i större utsträckning än vad gällande lagstiftning från början avsett såsom ersättning för stadsplan, där municipalbildning underlåtes. Med hänsyn härtill och därest detta är att anse som ett

kommunalt intresse, synes expropriationsrätten i förenämnda 25 § böra utsträckas att gälla även beträffande byggnadsplan.

Grundläggande motiv för gällande expropriationsrätt enligt 25 § stadsplanelagen är att de befintliga ägoförhållandena äro till avsevärt hinder för ortens utveckling. Samma förutsättningar måste givetvis förefinnas för tillämpning av en utvidgad expropriationsrätt. I fråga om redan bebyggda områden skulle sådant förhållande kunna anses föreligga beträffande mark inom kvarter, vilken är bebyggd i ringa omfattning eller i övrigt på sätt, som icke står i god överensstämmelse med en tidsenlig och sund byggnadsutveckling och som icke på skäliga villkor kan förvärvas för bebyggande på sätt som anvisats i gällande plan. Det synes lämpligt att utsträcka den i 25 § stadsplanelagen medgivna expropriationsrätten att gälla även för sådan i stadsplan eller i byggnadsplan ingående mark.

Huruvida behov föreligger av utsträckning av expropriationsrätten för det av motionärerna åsyftade ändamålet även till område, för vilket icke gäller stadsplan eller byggnadsplan, undandraget sig byggnadsstyrelsens närmare bedömande.

Förevarande fråga om expropriationsrättens utvidgande och förtydligande av därmed sammanhörande regler för fastighetsvärdering synes dock så intimt sammanhänga med pågående revision av gällande byggnads- och stadsplanelagstiftning, att den synes böra bliva föremål för övervägande av 1942 års stadsplaneutredning.

Stockholm den 13 mars 1944.

HENNING LEO.

GUSTAF LINDEN.

Eric Henriksson.

Bilaga B.

KUNGL. EGNAHEMSSTYRELSEN.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 11 februari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att till eder avgiva yttrande över de inom riksdagen väckta, till eder hänvisade likalydande motionerna I: 31 och II: 73 om beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål.

Till åttlydnad härav får egnahemsstyrelsen, som funnit sig böra begränsa sitt yttrande till den del motionerna avse bostadsbebyggelse, anföra följande. Motionärerna ha inledningsvis återgivit ett uttalande av 1936 års egnahemsutredning rörande tomtanskaffningen i lättbebyggda samhällen. Utredningen framhåller däri, att det vid den tätare bebyggelsen i samhällsbildningar under stundom kunde inträffa, att jordägandeförhållandena vore monopolistiska och utnyttjades för uppställande av dyra tomtpriser och andra hinder mot sund egnahemsbildning. Genom att städer och andra samhällen i allt större

utsträckning i förtid hade inköpt områden att exploateras för tomtändamål, hade det emellertid, fortsatte utredningen, på sina håll blivit möjligt att reglera ortens tomtpriser. Enligt utredningsmännens mening borde det vara en kommunal angelägenhet att söka ordna tomtanskaffning för tätbebyggelse. Efter en av utredningen verkställd undersökning av frågan om eventuella åtgärder i prisreglerande syfte för förhindrande av att säljare av tomtmark till bostadsegnahem betingade sig högre tomtpriser, än som kunde anses skäligen, hade utredningen icke kunnat finna att tillräckliga skäl framkommit, som påkallade ett ingripande från det allmännas sida i prisreglerande syfte. Förekommande missförhållanden på området syntes det närmast tillkomma de kommunala myndigheterna att söka avhjälpa. Utredningen tillade i detta sammanhang vidare, att förutom att de kommunala myndigheterna stundom tagit sig an denna jordförsörjning hade denna ock i vissa fall kunnat tillgodoses genom särskilda föreningar och bolag, bildade för inköp av lämpliga områden och dessas exploatering och till bostadsegnahem åt medlemmar eller andra.

Egnahemsstyrelsen delar den uppfattning, varåt egnahemsutredningen sålunda givit uttryck. Utvecklingen under den tid som gått sedan uttalandet gjordes synes också i stort sett ha bestyrkt riktigheten av detsamma. Det har efter hand blivit en allt allmännare uppfattning att det för en kommun är en viktig uppgift att för tätbebyggda samhällens del verka för en ändamålsenlig bebyggelse och att härför ävensom i prisreglerande syfte genom markinköp sätta sig i tillfälle att själv tillhandahålla lämpliga områden. Vidare ha under det senaste årtiondet bildats åtskilliga föreningar och bolag, som med statliga förlagslån såsom rörelsekapital inköpa och exploatera mark, avsedd att upplåtas till bostadslägenheter.

I den del av egnahemsstyrelsens verksamhet, som närmast har beröring med markförhållandena inom tätbebyggda områden nämligen bostadsegnahemsanskaffningen, har det endast i något enstaka fall förekommit att outnyttjad eller i uppenbart onöjaktig grad utnyttjad men för det ifrågavarande egnahemsändamålet lämpligt område i spekulationssyfte eller av annan orsak undanhållits från försäljning eller åsatts ett onaturligt högt pris.

Ett principiellt så allvarligt ingrepp i äganderätten som det av motionärerna föreslagna bör enligt egnahemsstyrelsens mening icke ifrågakomma utan synnerligen tungt vägande skäl.

Innan frågan om åtgärder i det av motionärerna angivna syftet upptages till övervägande, synes därför i varje fall en utredning böra företagas rörande den utsträckning i vilken sådana missförhållanden, som av motionärerna påtalas, numera förekomma. En sådan utredning torde ligga inom ramen för det uppdrag som lämnats Bostadssociala utredningen.

Stockholm den 8 mars 1944.

G. R. YTTARBORN.

Sture Lindström.

SVENSKA
STADSFÖRBUNDET.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan utskottet berett Svenska stadsförbundet tillfälle att avge yttrande över tvänne likalydande motioner, nr 31 i första och nr 73 i andra kammaren, om beredande av *ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål*, får förbundets styrelse härmed anföra följande.

Styrelsen vill för sin del starkt vitsorda behovet av ökade möjligheter för kommunerna, när det gäller att till rimligt pris förvärva mark för bostads- eller industriändamål.

Nyligen har styrelsen understrukit dessa önskemål i en underdånig framställning om kommunernas förvärv av statlig och ecklesiastisk mark, som återgivits i här bilagda häfte av förbundets tidskrift (årg. 1943 s. 75). Denna framställning har också åberopats i styrelsens denna dag avgivna yttrande till första lagutskottet över motion nr 29 i andra kammaren om revision av gällande bestämmelser för försäljning av kyrklig jord m. m., i vilket yttrande ytterligare synpunkter på denna sida av frågan närmare utvecklats.

Självfallet förtjänar spørsmålet om rätt för kommun att av enskild inlösa mark för i motionen angivna syften det största beaktande. För sanering av äldre stadsdelar, för ett rationellt fortsatt utbyggande, framför allt av ett i stark utveckling statt samhälle, behöva kommunerna ökade befohgenheter. Men också för tillhandahållandet av mark för industrier, som önska förlägga sin verksamhet till en kommun, bör denna ha möjlighet att på rimliga villkor kunna tillhandahålla mark.

Det är å andra sidan självklart, att hänsyn i lagstiftningen måste tagas också till rättmätiga anspråk från markägares sida. Det torde vara nödvändigt, att den rätta avvägningen i lagstiftningen av dessa motstridande synpunkter blir föremål för utredning. Styrelsen vill därför hemställa, att utskottet ville för sin del förorda en sådan utredning av de i motionen berörda frågorna.

Stockholm den 4 mars 1944.

Svenska stadsförbundets styrelse

OSCAR LARSSON.

Henning Karlson.

Bilaga D.

SVENSKA
LANDSKOMMUNERNAS
FÖRBUND.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan Svenska landskommunernas förbund beretts tillfälle avgiva yttrande över de vid 1944 års riksdag väckta likalydande motionerna I: 31 och II: 73 angående beredande av ökade möjligheter för kommun att inlösa mark för bostadsbebyggelse eller industriändamål, får förbundets styrelse vörd- samt anför följande.

I förevarande motioner ifrågasättes om icke de möjligheter att expropriera mark, som stadsplanelagens 24 och 25 §§ öppnar för kommun, böra utvidgas till att avse jämväl förvärv av icke ändamålsenligt bebyggd mark jämte åbyggnader inom byggnadskvarter, där det föreligger ett uppenbart behov av att marken med byggnader förvärfvas för ändamålsenligt bebyggande. Vidare föreslås införandet i expropriationslagens 1 § av ett tillägg för att möjliggöra expropriation, när kommun önskar utnyttja eller tillhandahålla mark för bostadsbebyggelse eller för industriändamål. Slutligen anse motionärerna att i sammanhang härmed bör prövas huruvida icke för ifrågavarande fall till förebyggande av oskäliga vinster på markvärdesstegring ett förtydligande stadgande bör införas i expropriationslagen avseende sättet för bestämmande av exproprierad fastighets fulla värde eller, därest så skulle befinnas lämpligare, en särskild regel för ersättningens beräkning.

Enligt styrelsens mening kunna vägande skäl anföras för en utvidgning av det i stadsplanelagen intagna expropriationsinstitutet i syfte att hindra uppkomsten av s. k. slumkvarter. Å andra sidan synes det uppenbart, att en dylik utvidgad expropriationsrätt bör kringgärdas med vissa garantier, så att icke en för den enskilda byggnadsverksamheten hämmande osäkerhetskänsla blir följden av en lagändring. Hur långt expropriationsrätten bör få sträcka sig och vilka garantier för dess legitima bruk, som böra införas, är emellertid ett spörsmål, som först kan besvaras sedan en grundlig utredning av frågan ägt rum. Styrelsen har för sin del intet att erinra mot att en allsidig och förutsättningslös utredning av detta spörsmål på sätt motionärerna föreslagit kommer till stånd.

Motionärerna ha anmärkt, att den av dem föreslagna reformen av stadsplanelagstiftningen har betydelse endast för planlagda delar av städer, köpingar och municipalsamhällen. Detta torde i huvudsak vara riktigt, men i vissa fall kan reformen ha betydelse även för landskommuner med tätbebyggelse. Ur de egentliga landskommunernas synpunkt tilldrager sig därför den i motionerna framförda tanken på en utökning av de i 1917 års expropriationslag angivna expropriationsändamålen större intresse. Även för dessa kommuners del föreligger otvivelaktigt missförhållanden, som böra avhjälpas. Vid den under medverkan från kommunernas sida bedrivna markanskaffningen för egnahemsbebyggelse har det sålunda ofta hänt, att enskilda markägare betingat sig alltför höga priser för tomtmark. Vid försäljningen har icke tagits hänsyn till avloppsförhållandena, och ofta har på kommunen och de enskilda tomtägarna helt överlåtits att ordna avloppsfrågan, varvid det betingade priset på råmarken framträtt såsom oskäligt högt. Det har också inträffat, att kommuner för att säkerställa tillgången på lämplig tomt-

mark nödgats förvärva mark till oskäligt höga priser och i en omfattning, som i och för sig icke varit önskelig eller motiverad. Ett litet municipalsamhälle i Kalmar län om ca 700 inv. förvärvade sålunda för några år sedan en jordbruksegendom om icke mindre än 220 tunnland. Den enda tillgängliga tomtmarken inom samhället ingick i jordbruksegendomen, och den dåvarande ägaren hade icke velat avsöndra mark för tomtförsäljning. Närmaste enskilde spekulant förmodades ha samma inställning. På grund härav såg sig municipalsamhället nödsakat att för ett högt pris inköpa den stora egendomen och detta churu endast en mycket liten del av densamma hade varit erforderlig för att säkerställa behovet av tomtmark för överskådlig tid framåt.

I rättvisans intresse bör framhållas, att det icke endast är enskilda markägare, som åstadkomma en osund prisbildning på tomtmark. I olika sammanhang har framhållits, att det pris på råmarken, som betingas vid försäljning av ecklesiastisk mark, ofta är orimligt högt. Motsvarande torde gälla vid markförsäljningar genom domänverket. Städerna synas i en alltjämt stigande omfattning förvärva mark, som är lämplig för bebyggelse eller industri. De nöja sig därvid ofta icke med mark, som är belägen inom stadens område, utan förvärva också mark i angränsande landskommuner. När detta sker i det legitima syftet att förhindra kåkstadsbebyggelse och att möjliggöra en ändamålsenlig bebyggelse vid en framtida inkorporering, är därom intet att säga. Men det stannar icke alltid härvid. Icke sällan torde städernas markförvärv i grannkommuner vara av förmålig spekulativ art. Även där man icke har framtida inkorporeringar i åtanke vill man förhindra bebyggelse i grannkommunerna, vilket sker genom förvärv av markområden, som äro lämpliga för bebyggelse eller industri, men som staden icke avser att upplåta. Staden med dess större resurser konkurrerar i dessa fall ut såväl enskilda spekulanter som landskommunerna, när det är fråga om markförvärv. Tillgången på salubjuden tomtmark i landskommunen minskas härigenom och prisbildningen på tomtmarken påverkas givetvis härav.

Då det gäller att komma till rätta med dessa problem är emellertid att märka, att kommun eller annan dylik samfällighet redan enligt gällande regler i 1 § 4. expropriationslagen efter erhållet nådigt tillstånd därtill äger exproprieras mark för ändamål, som det enligt lag och författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose ävensom att expropriation enligt 1 § 6. kan medgivas för annat ändamål, som är jämförligt med något i 1 § 4. avsett ändamål och äger väsentlig betydelse för det allmänna. Vad särskilt förstnämnda lagrum 1 § 4. angår är dess tillämpningsområde uppenbarligen icke begränsat till ändamål, som det enligt de vid expropriationslagens tillkomst gällande lagar och författningar tillkom kommunen eller annan dylik samfällighet att tillgodose. Och genom de åtgärder från statsmakternas sida, som på senare tid vidtagits och som i viss utsträckning gjorts beroende av medverkan från kommunerna själva, har otvivelaktigt även bostadsbyggande i många fall kommit att tillhöra de redan nu legitima expropriationsändamålen. På grund härav skulle det enligt styrelsens mening strängt taget kunna ifrågasättas, om det verkligen är behövt att genomföra någon ändring i gällande expropriationslagstiftning i syfte att möjliggöra för kommun att exproprieras mark för bostadsbebyggelse. Då emellertid ett uttryckligt stadgande om sådan expropriationsrätt för kommun kan tänkas komma att underlätta för kommun att träffa frivilliga uppgörelser rörande förvärv av för bostadsbebyggelse erforderlig mark, vill styrelsen icke motsätta sig att jämväl denna fråga göres till föremål för utredning. Vid denna utredning bör emellertid enligt styrelsens mening icke endast sådana hinder för kommuns markförvärv, som ha sin grund i enskilda tomtspekulanter

göranden och låtanden, uppmärksammas utan även åtgärder övervägas i syfte att underlätta för kommun att för bostadsbebyggelse förvärva ecklesiastik jord och kronojord till rimligt pris.

Mera tveksamt förefaller det styrelsen om verkligen möjlighet till expropriation bör lämnas kommun för förvärv av mark för industriändamål. Redan nu ha tendenser yppat sig till osund konkurrens mellan olika kommuner om nya industrier. Det är icke alls ovanligt att städer och andra kommuner med större resurser genom allehanda löften om favörer av olika slag söka locka till sig industrier. Skall kommun erhålla möjlighet till expropriation i nu berörda fall, måste man därför tillse, att icke denna möjlighet utnyttjas för olämpliga syften utan, för att begagna motionärernas egna ord, i ändamål att befrämja kommunernas sunda och normala utveckling. I detta sammanhang vill styrelsen understryka, att det även för Kungl. Maj:t många gånger kan vara svårt att rätt avvåga de olika intressen, som här kunna stå mot varandra.

Gentemot förestående yttrande har reservation anmälts av undertecknad Lagerfelt, som ansett, att tillräckliga skäl icke förebragts för ett tillstyrkande av de ifrågavarande utredningarna.

Stockholm den 26 februari 1944.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund

ISRAEL LAGERFELT.

Sixten Larsson.